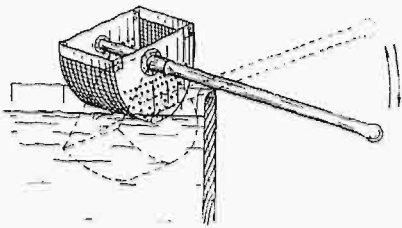

żwiru zastosowane były czerpaki, pokazane na rys. 2. Mycie żwiru zapomocą tych czerpaków odbywało się w sposób następujący: Robotnik po nasypaniu żwiru do czerpaka pod-

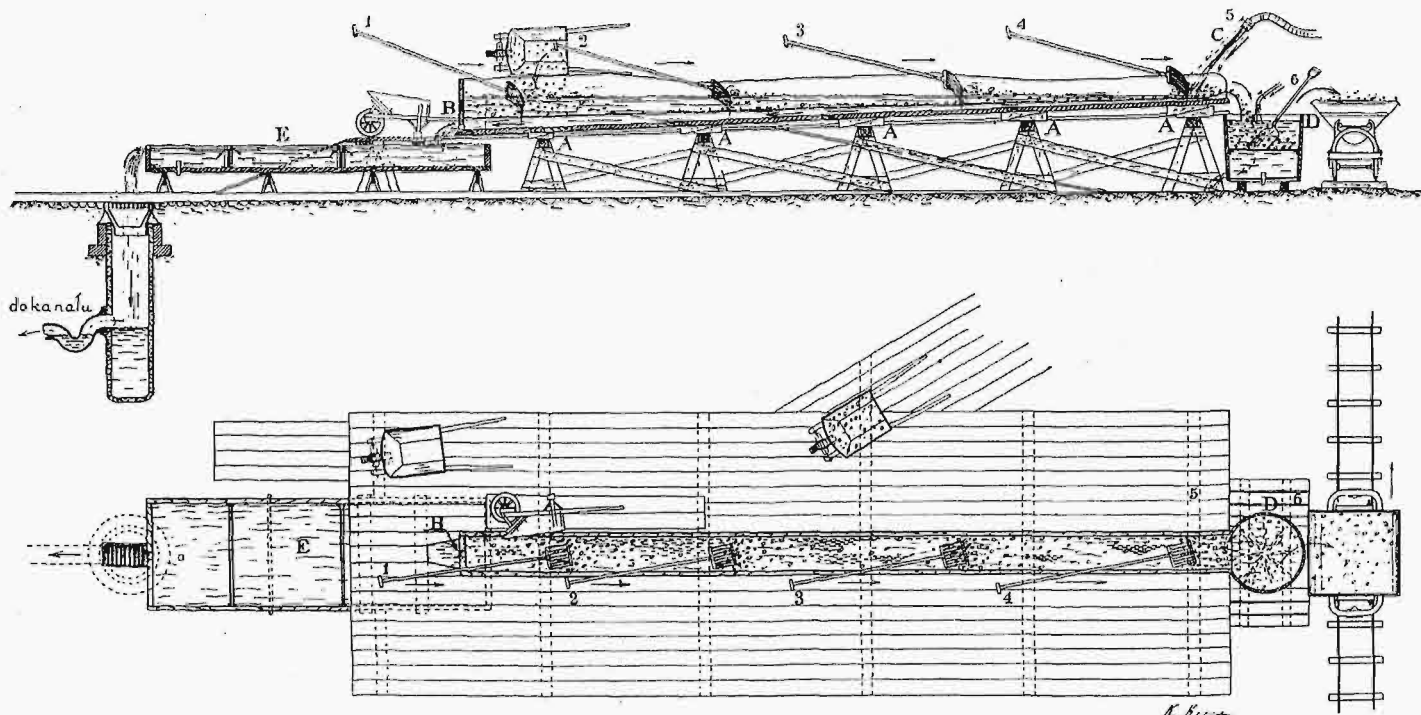

Rys. 2.

chodził do kadzi z wodą i po kilkakrotnym zanurzeniu go wysypywał zawartość do obok stojącej taczki lub wózka. Woda w kadziach musiała być często zmieniana. Pojemność czerpaka około $0,03 \text{ m}^3$.

dobnej do wyżej opisanej. Koszt nowej płuczki wynosił kilkakaset rubli. Działalność jej ograniczyła się na próbach.

Przy budowie V grupy filtrów w r. 1914 do przemycia 6000 m^3 żwiru niżej podpisany zastosował płuczkę własnego pomysłu, pokazaną na rys. 3. Główną część tej płuczki stanowi długie koryto o podwójnym dnie, zbite z bali. Pierwsze dno stanowi blacha żelazna dziurowana grubości 2—3 mm. Koryto ustawione jest ze spadkiem 1 : 30—40 w ten sposób, aby głębokość wody, nalanej do koryta, w niższym końcu wynosiła 0,20—0,30 m, w wyższym—0,0 m. Dokładne ustawienie koryta odbywa się zapomocą klinów A, A. Żwir, przeznaczony do mycia, sypie się taczkami do koryta w końcu niżej położonym, następnie przesuwany jest zapomocą specjalnych grac po blaszanym dnie w drugi koniec koryta, położony wyżej. Tocząc się po blaszanym dnie koryta i będąc przytem ciągle przewracany gracami, które w tym celu zaopatrzone są w długie, rzadko rozstawione zęby, żwir, oplukiwany obficie wodą bieżącą, pozbawia się mułu i przywarłego doń piasku. Przez otwory w pierwszym dnie piasek

Rys. 3.

W ten sposób w r. 1906/7 było przemycie około 6000 m^3 żwiru.

Do następnych robót Zarząd wodociągów obstarował w jednej z fabryk miejscowych płuczkę o konstrukcji po-

mułu przedostaje się do przestrzeni między dnami i stąd, porwany prądem wody, wypływa przez otwór B, wyrobiony w szczycie w niższym końcu koryta.

(D. n.)

Kaz. Kobylński.

Wyższe szkolnictwo techniczne w Ameryce Północnej.

Podał dr. Stefan Władysław Bryła.

(Ciąg dalszy do str. 352 w № 35 i 36 r. b.)

Szkoły amerykańskie wymagają też często *ćwiczeń wojskowych i gimnastycznych*. Mass. Inst. of Techn. wymaga np. w sumie ogólnej 90 godzin ćwiczeń wojskowych i 40 gimnastycznych w I-szym roku; w razie niezdolności udowodnionej żąda zaznajomienia się teoretycznego z taktyką (na wszystkich wydziałach). Uniwersytet Illinois żąda tygodniowo 5 rocznych godzin ćwiczeń wojskowych, a 2—gimnastycznych¹⁾; niezdolni muszą wziąć odpowiednią liczbę innych przedmiotów.

Jakkolwiekby wykłady i „recitations“ uważa się i w Ameryce za część studiów najintegralniejszą i w ogólnej sumie godzin tygodniowych przypisuje im się wartość największą systemem podobnym, choć nie zupełnie tym samym, co u nas. I pod tym względem niema w Ameryce jednolitości. Zwykle w programie szkolnym (catalogue“, czy „bul-

letin“), wydawanym corocznie, określa się znaczenie poszczególnych wykładów o jednostkach, t. zw. „units“ czy „unit hours“.

Najczęściej godzina jednostkowa (równa godzinie wykładu lub „recitation“) jest równoznaczna z 2—2½ godzinami ćwiczeń laboratoryjnych, a 2—4 ćwiczeń rysunkowych²⁾. Zwykle wymaganych jest w każdym semestrze około 15—18 „units“.

Na str. 401 podają przykłady planów naukowych paru najwybitniejszych amerykańskich szkół technicznych.

Z zestawień i z tego, co wyżej powiedziano, wynika, że pierwsze lata, obejmujące nauki ogólnokształcące „culture-work“, wkraczają o tyle nieracjonalnie w plan nauk uniwersytetów, że przez nie ogranicza się znacznie czas, poświęco-

¹⁾ Od kobiet wymaga się tam również ćwiczeń gimnastycznych.

²⁾ Mogą być w jednym i tym samym zakładzie godziny rysunkowe o różnej wartości jednostkowej, zależnie od rodzaju rysunków.

Program nauk działu Civil Engineering w Massachusetts Institute of Technology.

Przedmiot	Liczba godzin w półroczu	
	pierwszem ¹⁾	drugim ²⁾
<i>Rok pierwszy.</i>		
Matematyka	30	60
Trygonometria	30	—
Chemia nieorganiczna (z ćwiczeniami)	120	105
Rysunki techniczne i geometria wykreśl.	90	90
Rysunki wolnорęczne.	15	30
Język francuski lub niemiecki	45	45
Język angielski	30	30
Wojskowość	45	45
Gimnastyka	25	15
Historia Stanów Zjednoczonych.	—	30
<i>Rok drugi.</i>		
Miernictwo (z ćwiczeniami).	30	30
Matematyka	45	45
Trygonometria sferyczna	10	—
Fizyka (z laboratorium).	75	105
Mechanika	30	45
Geometria wykreśl.	60	—
Język francuski lub niemiecki	30	—
Literatura angielska	30	30
Historia Europy.	30	—
Rysunki topograficzne	—	30
Dokładność pomiarów	—	10
Astronomia	—	30
<i>Rok trzeci.</i>		
W lecie ćwiczenia polowe i miernictwo.		
Budowa kolei z rysunkami i ćwiczeniami polowymi	90	105
Budowa dróg	15	—
Miernictwo	30	30
Geodezya	—	45
Geologia.	60	45
Fizyka	30	—
Elektrotechnika	30	—
Mechanika techniczna	60	—
Ekonomia polityczna	45	—
Statyka budowli.	—	45
Nauka o materiałach.	—	30
Badanie materiałów	—	30
Prawo przemysłowe i handlowe.	—	15
<i>Rok czwarty.</i>		
Teoria mostów i podobnych konstrukcji	45	75
Budowa mostów.	90	90
Fundamentowanie	15	—
Hydraulika teoretyczna	45	—
Ogrzewanie	45	45
Laboratorium inżynierskie.	15	—
Laboratorium hydrauliczne.	—	15
<i>Thesis w letnim półroczu.</i>		
Działy wybieralne.		
1) Inżynieria wodna, kanalizacja i wodociągi	45	45+30 rys.
Kanały	20	—
Zdrowotność publiczna.	—	15
lub 2) Inżynieria kolejowa	30	45
Rysunki z inż. kol.	60	30

Kurs wyższy (dla „graduates“).

Thesis.	Rysunki z budownictwa wodnego.
Belki statycznie niewyznaczalne.	Zakłady wodne.
Budowa kolei.	Oczyszczalnie i filtry.
Rysunki z budowy kolei.	Prawo kontraktowe.

Prócz tego szereg przedmiotów wybieralnych.

Na wszystkich działach było w 1911 r. 995 zgłoszonych wykładów, liczba przewyższająca kilka, a czasem kilkanaściekroć liczbę wykładów w politechnikach europejskich.

Program nauk działu Mechanical Engineering w University of Illinois.

Przedmiot	Liczba godzin ³⁾ w półroczu	
	pierwszem	drugim
Rysunki techniczne	4	—
Matematyka	5	5
Geometria wykreśl.	—	4
Języki (anielski lub francuski lub hiszpański lub niemiecki).	4	4
Praca warsztatowa.	3	3
Ćwiczenia wojskowe	1	2
Gimnastyka.	1	1

¹⁾ Pierwsze półroczu I-go roku jest wspólne dla wszystkich oddziałów.

²⁾ Dla kilku oddziałów wspólne, dla innych z małymi zmianami.

³⁾ Jednostkowych.

Przedmiot   **Liczba godzin w półroczu**

Przedmiot	Liczba godzin w półroczu	
	pierwszem	drugim
<i>Rok drugi.</i>		
Matematyka (rachunek całk. i różniczk.)	5	3
Fizyka (z ćwiczeniami laboratoryjnymi)	5	4
Retoryka	3	3
Praca warsztatowa	3	2
Mechanika analityczna	—	3
Budowa maszyn	2	—
Maszyny parowe	—	3
Ćwiczenia wojskowe	1	31
<i>Rok trzeci.</i>		
Materyały konstrukcyjne	1	—
Mechanika analityczna	2 1/2	3
Wytrzymałość materiałów	3 1/2	—
Pomiary maszynowe	2	—
Budowa maszyn.	3	4
Rachunek całkow.	2	—
Chemia	4	3
Termodynamika.	—	3
Dynamomaszyny	—	4
<i>Rok czwarty.</i>		
Motory ciepłikowe	2	2
Budowa maszyn.	7 ⁴⁾	—
Laboratorium mechaniczne	3	—
Zakłady fabryczne	—	2
Motory o prądzie zmiennym	2	—
Ogrzewanie i wentylacja	—	3
Budowa kolei lub miernictwo	—	2
Ekonomia społeczna	2	2
Wybieralne z pośród przedmiotów wykładanych	—	2
Thesis.	—	3

ny studiom specjalnym, fachowym, co na intensywności tychże musi odbić się bardzo ujemnie. A że zadaniem szkoły wyższej nie jest bezpośrednio dawanie wykształcenia ogólnego, przeto nie dziwnego, że i przeciw temu budzi się coraz silniejsza reakcja, dążąca do przesunięcia tych przygotowawczych wykładów na najwyższe lata „high school“ i nie ulega wątpliwości, że da się to uzyskać w najwyższej stojących wschodnich stanach—kto wie, czy nie w najbliższych już latach.

Niektóre uniwersytety poszły inną drogą, mianowicie od wstępujących uczniów do szkoły technicznej żądają dwu lat ogólnokształcących w college wspólnem i dla innych wydziałów, wtedy naturalnie czas studyów w wydziale technicznym skraca się (np. do 3-ich lat).

Przymus nauki.

Odrębny system nauki samej sprawił, że stwierdzanie postępu uczniów odbywać się może i rzeczywiście odbywać się inaczej niż u nas. Amerykanin nie zna właściwie „wolności uczenia się“, czy „wolności nieuczenia się“. Uczniowie muszą chodzić regularnie na wykłady i ćwiczenia. Zapisując się, zobowiązują się wypełniać przepisy nie tylko formalnie, jak to niestety u nas jest regułą, ale także wypełniają je faktycznie i tego przestrzegają faktycznie. Ten obowiązek objawia się oczywiście i w samym systemie egzaminacyjnym. Przy końcu półroczu uczniowie muszą zdać egzaminy, i tylko pomysłny ich wynik uprawnia do przejścia na rok wyższy. (Nieraz profesorowie egzaminują i wydają świadectwa nawet z części wykładów semestralnych, jak to ma miejsce np. w University of Illinois). Uczeń, nie chcący lub nie mogący uczynić zadość wymaganiom, musi opuścić szkołę, gdyż nie ma możliwości zapisać się na rok wyższy, a nieraz wogóle pozostać w szkole. Tem bardziej jest to charakterystyczne, jeśli zważymy, że high school pozostawia stosunkowo większą swobodę, niż nasze szkoły średnie. Jest to wogóle jedna z cech amerykańskiego wychowania szkolnego, że niema w niem takich skoków, jak u nas w „wolność akademicką“ po złożeniu egzaminu dojrzałości, że widać w niem o wiele racjonalniejsze stopniowanie i konsekwencję pod względem ogólnozyciowym.

Prace wakacyjne.

Wyżej zaznaczyłem, że wakacje letnie trwają 3—4 miesiące i to jest regułą w amerykańskich szkołach wyższych.

⁴⁾ W tem jedna godzina seminaryum.

Niektóre wydziały inżynierskie *wymagają* jednakże zużycia tego czasu na pracę innego rodzaju: pracę praktyczną. Najdalej w tym kierunku poszedł uniwersytet w Cincinnati, gdzie studenci wydziału Civil Engineering pracują w szkole 8 miesięcy, zaś *3 miesiące spędzają na praktyce* najczęściej w służbie kolejowej pod kierunkiem odpowiednich władz kolejowych, zaś studenci wydziałów mechanicznych i elektrotechnicznych pracują większą część t. zw. wakacyi w zakładach przemysłowych pod kierunkiem instruktorów z ramienia uniwersytetu, co włącza się zresztą w rok szkolny. Wakacje rzeczywiście wolne od wszelkiej pracy trwają 1 miesiąc. Podobne wymagania stawiają i inne szkoły, wzgl. wydziały techniczne.

Zresztą i w szkołach, nie wymagających pracy wakacyjnej, biorą się do niej uczniowie o wiele chętniej niż u nas. W Civil Engineering Department w Lehigh University pracowało w r. 1912—78% słuchaczy trzech lat wyższych w najrozmaitszych gałęziach techniki inżynierskiej, czy to w pomiarach kolejowych i drogowych, czy przy projektowaniu i wykonaniu różnych konstrukcyi średnio ok. 2 miesięcy¹⁾.

(D. n.)

¹⁾ Studenci pracujący zarobili średnio po 120 dolarów = 600 koron. Średnia płaca miesięczna wynosiła 48 dol. dla ucznia roku II, 56 dol. dla ucznia r. III, zaś 65 dol. dla ucznia roku ostatniego.

KRONIKA BIEŻĄCA.

Normalna racya żołnierska podczas wojny. Prof. Armand Gautier przedstawił d. 1 lutego r. b. Paryskiej Akademii Nauk referat w sprawie normalnej racyi pokarmowej dla żołnierza francuskiego, który tutaj, ze względu na ogólniejsze znaczenie, podajemy w streszczeniu za *Génie Civil* № 7 r. b.

Kwestya, jak karmić człowieka podczas odpoczynku, przy pracy, podczas walki, zimą lub latem, ze względu na wpływ różnorodnych czynników, jak wiek, płeć, waga, rasa i t. p., jest wielce zawiła i nie da się rozwiązać laboratoryjnie. Można tylko drogą bezpośredniej obserwacji wielu podobnych do siebie i znajdujących się w jednakowych warunkach osobników określić dla nich normy pokarmu, wystarczające do zachowania ich zdrowia i sił, bez znaczącego uszczerbku na wadze.

Pokarm człowieka składa się zasadniczo z 4-ch pierwiastków: substancji białkowych czyli proteinowych, tłuszczów, wodnianów węglowych (cukier, krochmal i t. p.) i soli mineralnych. Analiza chemiczna daje możność określenia stosunku ilościowego tych pierwiastków w każdym pokarmie, drogą zaś nader ścisłych pomiarów kalorymetrycznych ustalono ilość energii, rozwijanej w organizmie ludzkim przez każdą z powyższych substancji.

Z badań, dokonanych zapomocą kalorymetru oddechowego (respiratoire) przez Atwatera i jego współpracowników amerykańskich, wynika mianowicie, że 1 g substancji białkowych rozwija 4 ciepł., 1 g tłuszczów—8,9 ciepł., 1 g węglowodanów—4 ciepł. Ponieważ jednak pewna część tych materii zostaje wyrzucona z organizmu bez należytego zużycia, powyższe liczby muszą być nieco poprawione—i praktycznie wypadają:

na 1 g materii proteinowych	3,68 ciepł.
„ „ „ tłuszczowych	8,45 „
„ „ „ węglowodnianowych	3,88 „

Na zasadzie tych współczynników, znając skład i ciężar przyjmowanego pokarmu, można określić w ciepłostkach pożytecznych jego wartość dzienną i przepisać rację normalną, czyli ilość pożywienia wybranego gatunku dla jednostek mniej więcej jednakowych wiekiem, płcią i rasą i znajdujących się w jednakowych warunkach życia.

Badanie, przeprowadzone przez A. Gautiera nad: 1) rodzinami chłopskimi na południu Francji, zajmującymi się rolnictwem, 2) robotnikami kolejowymi i 3) wieśniakami belgijskimi, wykazały, że pożywienie dzienne tych ludzi, wyrażone w liczbach, wynosi od 3950 do 4000 ciepł.

W tablicy poniższej jest podana normalna racya żołnierza francuskiego podczas wojny:

Ilości	Substancji białkowych	Tłuszczów	Węglowodnianów
Chleba: 750 g (lub chleba wojen. 600 g)	60,0	9,0	597,0
Mięsa świeżego surowego: 500 g (czyli 400 g mięsa bez kości, lub 280 konserw)	75,0	20,25	1,4
Rosół skondensowanego 50 g	2,7	14,40	21,0
Jarzyń suchych lub ryżu: 100 g	18,7	1,70	33,0
Cukru: 81 g	—	—	30,5
Słoniny lub tłuszczu: 30 g	0,3	20,0	—
Kawy palonej: 24 g	0,8	—	2,6
Wina 10-stop.: 250 cm ³ (lub wódki: 62 cm ³)	0,7	—	35,0
	158,2	65,35	525,5

Rachunek tej racyi w ciepłostkach:

Substancje białkowe	158,2 × 3,7 =	585,3
Tłuszcze	65,35 × 8,5 =	555,0
Węglowodniany	525,5 × 3,9 =	2049,4

Ogółem ciepł. 3189,7

Dalej prof. P. Maurel z Tuluzy, a zwłaszcza M. J. Lefèvre dowiedli eksperymentalnie, że przy przejściu od pory letniej do zimowej należy zwiększyć dla człowieka dostatecznie odzianego rację pożywienia o ilość, odpowiadającą 800 do 1000 ciepł.

Jeżeli zatem żołnierze francuscy przy braku ok. 800 ciepł. (jeżeli porównać ich pożywienie z pożywieniem robotników i wieśniaków francuskich) podoleli trudom wojennym podczas zimy, to, zdaniem Gautiera, należy przypisać to dwóm głównym przyczynom: po pierwsze temu, że po dwóch lub trzech dniach walki, bądź przebywania w okopach, żołnierze mają tyleż dni odpoczynku, podczas których, otrzymując tę samą ilość pożywienia, reparują swoje siły; po wtóre przysyłaniu pożywienia dodatkowego przez rodziny lub instytucje prywatne.

Zasługuje też na uwagę następujący pogląd prof. Gautiera. Kiedy chodzi o wielki wysiłek czasowy, nie jest bynajmniej rzeczą obojętną, w jakiej postaci dostarczamy walczącym potrzebnej im energii: czy w postaci amidonu, tłuszczu lub cukru, które organizm ludzki względnie powoli przyswaja i spożytkowuje, czy też w postaci rozcieńzonego płynu alkoholicznego, a zwłaszcza wina, ponieważ wódka i wino przy równej zawartości alkoholu nie są bynajmniej równoważne co do swych skutków. Gdy bowiem alkohol jest wchłaniany w stanie skoncentrowanym, t. j. w postaci mocnych wódek, część jego łączy się z materią nerwową, skąd następnie tylko powoli jest usuwany, stąd też powstaje niebezpieczeństwo alkoholizmu; przeciwnie, gdy alkohol jest mocno rozcieńczony wodą, jak w winie lub piwie i przyjmowany w ilościach umiarkowanych, to jest on natychmiast spalany i, dodając chwilowo energii, pobudza człowieka do wykonania potrzebnego wysiłku.

WSPOMNIENIE POZGONNE.

KAROL SULIKOWSKI,

Inżynier.

Inżynier Karol Sulikowski, urodzony w r. 1838 w Żabiance (gub. Lubelska), kończył gimnazyum w Lublinie, studia techniczne odbywał w Paryżu, w Szkole Centralnej, którą ukończył w r. 1864. Przez lat parę pracował w biurze technicznym (bureau des études) kolei Wschodniej w Paryżu, gdzie zyskał uznanie jako pracownik zdolny i sumienny i zajął miejsce pomocnika naczelnika biura (sous-chef de bureau). W r. 1868 wezwany został do Lwowa, na urząd inżyniera naczelnego przy Wydziale Krajowym po Stanisławie Jarmundzie.

Gdy w r. 1872 Leopold Kronenberg stanął na czele Rady Zarządzającej kolei Wiedeńskiej, powołał na dyrek-

tora Gustawa Findeisena, na inżyniera głównego Karola Sulikowskiego, a na naczelnika biura technicznego Jana Kozłiewskiego. Przez lat jedenaście, kierował Sulikowski służbą techniczną na drogach żel. W.-W. i W.-B., ciesząc się pełnym zaufaniem Rady Zarządzającej. W r. 1883 Ministerium Komunikacji wprowadziło swoich inżynierów na te drogi. Sulikowski został wtedy członkiem Rady Zarządzającej i zamieszkał w swym majątku Popień pod Rogowem, poświęciwszy się pracy na roli. Od założenia w r. 1886 spółki wydawniczej *Przełądu Technicznego*, przyjmował w niej stały udział. Na wsi gorliwie się zajmował pracą rolną i społeczną. Zmarł 23 września r. b., zostawiając po sobie pamięć zdolnego inżyniera, światłego kierownika prac technicznych i dobrego obywatela kraju.